

© 2005 **А. О. Фальковський**
Одеська національна юридична академія

“АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА” – «КРУГЛИЙ СТІЛ» В ОДЕСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ ЮРИДИЧНІЙ АКАДЕМІЇ

14-15 жовтня 2005 року в Одеській національній юридичній академії (ОНЮА) відбувся “круглий стіл” «**Актуальні проблеми філософії права**». Організатором “круглого столу” виступила ОНЮА, співорганізаторами – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (ЧНУ) і редакція міжнародного часопису «Проблеми філософії права».

В Україні останнім часом спостерігається зростаючий інтерес до філософії права, розширюється тематика філософсько-правових досліджень, і тому проблеми, запропоновані для обговорення на “круглому столі”, привернули увагу вчених провідних навчальних і науково-дослідницьких закладів. У роботі “круглого столу” взяли участь представники Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, ОНЮА, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого (НЮАУ), Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, юридичного факультету Львівського національного університету ім. Івана Франка (ЛНУ), юридичного факультету ЧНУ, Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, Запорізького національного університету, Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України (АПРН) та ін.

Відкриваючи засідання “круглого столу”, професор, доктор філософських наук, завідувач кафедри філософії ОНЮА **Івакін О. А.** підкреслив важливу роль міжнародного часопису «**Проблеми філософії права**» у розвитку філософії права в Україні та запропонував взяти участь в обговоренні надрукованих у ньому статей. Було також запропоновано пріоритетні теми дискусій, серед яких: місце філософії права у сучасному гуманітарному знанні, проблеми природного права, антропології права, співвідношення права, релігії й інших форм суспільної свідомості, специфіка концепцій видатних представників класичної та сучасної філософсько-правової думки, загальні проблеми методології права.

Завідувач кафедри теорії та історії держави та права ЧНУ, доктор юридичних наук, професор, один із редакторів-засновників міжнародного часопису «Проблеми філософії права» **Козловський А. А.** у своїй доповіді розкрив особливості української філософсько-правової думки у структурі світових філософсько-правових досліджень, підкреслив виняткову роль філософії права у системі сучасного гуманітарного знання та висловився за співпрацю провідних наукових шкіл з філософії права в Україні.

Кандидат юридичних наук, магістр права (США), відповідальний секретар і член редколегії часопису “Проблеми філософії права” **Бігун В. С.** у своїй доповіді розкрив об’єктивні та суб’єктивні чинники відродження філософії права в сучасній Україні, її наукове та інституційне становлення, роль міжнародного часопису «**Проблеми філософії права**» у розвитку філософсько-правових досліджень, визначив сучасний стан та перспективи розвитку української філософії права та її місце у світовій філософсько-правовій думці.

В обговоренні доповідей взяли участь проректор з наукової роботи ОНЮА, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії держави і права ОНЮА **Оборотов Ю. М.**, кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії держави і права ОНЮА **Дудченко В. В.** та інші учасники “круглого столу”. Доктор юридичних наук, професор кафедри філософії НЮАУ **Максимов С. І.** виклав свої враження та міркування щодо XXII Всесвітнього конгресу Міжнародної асоціації філософії права і соціальної філософії (IVR), підкреслив актуальність його загальної теми – «Право та справедливість у глобальному суспільстві», проаналізував концепцію Р. Алексі (R. Alexy) про природу проблем філософії права та визначив її актуальність на тлі процесів у глобальному світі.

У своїй доповіді проректор з наукової роботи ОНЮА, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії держави і права ОНЮА **Оборотов Ю. М.** розкрив особливості правової реальності епохи постмодерну, що включає

в себе розмиття норм права та їхнє відчуження у свідомості людини, висування на перше місце принципу суб'єктивності у праві. У доповіді було теж зазначено, що розвиток двох протилежних тенденцій у сучасному світі – індивідуалізації та глобалізації знаходить своє відображення у правовій реальності. Доповідач підкреслив, що в такому контексті зростає актуальність філософії права у пошуках виходу з невизначеності ситуації постмодерну у правовій сфері.

Доктор філософських наук, завідувач кафедри філософії Одеської національної юридичної академії **Івакін О. А.** присвятив свою доповідь визначенню філософських засад природного права. Онтологічне обґрунтування природного права та його логічної первинності у правосвідомості, підкреслив доповідач, можливе через осмислення ідей ноосфери, коеволуції, екологічного імперативу, ортогенезу свідомості. У зв'язку з цим доповідачем було наголошено на зростаючій актуальності ідей Б. Спінози, І. Канта, Г. Гегеля, В. І. Вернадського, І. О. Ільїна, П. Тейяра де Шардена, М. М. Мойсеєва щодо відношення природи та свободи, сутності людини та шляхів її історичного розгортання.

Однією з центральних тем для дискусії була проблема визначення предмета, функцій та значення юридичної антропології у системі юридичних наук. Доповідь кандидата філософських наук, доцента, професора кафедри історії та теорії держави та права Запорізького національного університету **Удовики Л. Г.** була присвячена аналізу функцій юридичної антропології. Було зазначено, що дослідження цієї проблеми здійснюється під кутом зору методологічних зрушень у сучасній юридичній науці: антропологізації, глобалізації, деформалізації. У доповіді було обґрунтовано, що функції юридичної антропології зумовлені її об'єктом, предметом, завданнями та знаходяться у тісному взаємозв'язку і значною мірою співпадають із функціями філософії права, але їм не тотожні. Запропоновано три групи функцій юридичної антропології: 1) дискурсивну: прогностична, методологічна, трансляційна; 2) практичну: інституціоналізація, гуманізація, індивідуалізація, виховна; 3) теоретико-практичну чи дискурсивно-практичну: діагностична, аксіологічна, соціо-контрольна. Акцентовано, що останнім часом спостерігається підвищений інтерес, і відповідно – інтенсифікація звернення до юридико-антропологічного знання, але більшою мірою на теоретичному рівні, практичне ж їх використання є недостатнім і потребує інтенсифікації.

Стосовно особливого місця юридичної антропології у системі суспільствознавства висловився аспірант юридичного факультету ЛНУ **Анохін Ю. І.** Він зазначив, що багато понять юридичної антропології носять міждисциплінарний характер, тому юридичну антропологію слід розглядати як окремий, відносно самостійний міждисциплінарний науковий напрямок у межах суспільствознавства.

У доповіді кандидата юридичних наук, доцента кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства ОНЮА **Бехруза Хашматулли** було підкреслено необхідність подолання євроцентризму у розгляді особливостей традиційних правових сімей, розкрита роль релігії у формуванні ісламського права та ісламської філософії права, і визначено специфіку праворозуміння в ісламських державах.

Проблему співвідношення релігії та права було розглянуто й у виступі кандидата юридичних наук, асистента кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ЧНУ **Місевича С. В.** Він на основі змістовного аналізу прикладів зробив висновок, що релігійне право є самостійним системним утворенням, автономним щодо “світського права”.

Повідомлення кандидата філософських наук, доцента кафедри філософії Одеської національної юридичної академії **Сумарокової Л. М.** було присвячено аналізу сучасного використання понять “форма”, “формальний”. У доповіді було підкреслено, що функціонування зазначених понять демонструє перехід від класичної епістемології до некласичної. Поряд з онтологічним та гносеологічним аспектами цього поняття все більш актуальною стає важливість комунікативного виміру. В комунікації відбувається селекція різних варіантів значення поняття “форма” в залежності від ціннісних орієнтацій людини. На думку доповідачки, форма виступає не тільки засобом репрезентації об'єкту у знанні (“комунікація” суб'єкту та об'єкту), але й засобом включення певного знання у систему знання та у систему практичної діяльності (комунікація суб'єктів знання, суб'єктами діяльності).

Питання погребового (потребово-мотивувального) дослідницького підходу у праводержавознавстві було розглянуто у доповіді асистента кафедри теорії та історії держави та права юридичного факультету ЛНУ **Гудими Д. А.** Він обґрунтував виокремлення погребового підходу як самостійного у методології права та розкрив доцільність його використання для дослідження специфічних аспектів правової дійсності. Після

доповіді обговорювались питання особливостей використання терміну “потребовий підхід”, а також співвідношення понять “потреби” та “інтереси” людини.

Визначенню специфічності та особливості концепції правового реалізму було присвячено доповідь аспіранта Інституту держави і права ім. В. М. Корецького **Копотя В. О.** Доповідач зазначив, що дослідження правового реалізму має значення як з практичної, так і з теоретичної точки зору. У доповіді було наголошено, що значним внеском у розвиток юридичної науки правового реалізму була перша спроба об’єднання в одній теорії двох протилежних підходів до розуміння права на основі його реальності, яка виявляється в рішеннях суддів.

До з’ясування пов’язаності громадянського суспільства та прав людини як його фундаментальної цінності звернулася аспірантка кафедри теорії та історії держави та права НЮАУ **Размєтаєва Ю. С.** На думку доповідачки, права людини є основною цінністю громадянського суспільства, що зумовлено, по-перше, тим, що вони рівної мірою належать кожному члену суспільства та окреслюють йому певний простір свободи, в якому можлива реалізація потреб людини, її межі, за якими розпочинається відповідний простір інших. По-друге, права людини включають ідею гідності, поваги і до інших, і до себе, передбачають ставлення до іншої людини, як до такого ж носія прав, тобто, як до рівного. По-третє, ступінь захищеності прав людини, можливості їх реалізації є показником ефективності громадянського суспільства, гарантією захисту індивідів від свавілля як з боку інших людей, так і держави. По-четверте, однією з властивостей прав людини є їх здатність вважатися універсальною цінністю, тобто, вони мають значення для будь-якого суспільства громадянського типу, незалежно від національно-культурного контексту.

Значну увагу учасників “круглого столу” привернула проблема тероризму та значення можливостей філософії права в її осмисленні. Зазначену проблематику було розглянуто в окремих доповідях аспірантки кафедри філософії ОНЮА **Смазної І. С.** та асистента кафедри філософії ОНЮА **Фальковського А. О.** Доповідь **Смазної І. С.** було присвячено аналізу впливу тероризму на суспільну свідомість. Доповідачка ви-
rrrrr

значила особливості сприйняття тероризму у свідомості окремої людини і суспільства та їхнього впливу на правову сферу. У доповіді **Фальковського А. О.** обґрунтовувалась доцільність та актуальність осмислення феномену тероризму у філософсько-правовому вимірі та зазначались виняткові гносеологічні можливості такого підходу. Доповідач також розглянув проблему невизначеності поняття “тероризм” у міжнародному праві та співвідношення моральних і правових оцінок тероризму.

До питання предмета філософії права звернувся аспірант кафедри філософії ОНЮА **Шамша І. В.** Він зазначив, що для з’ясування предмета філософії права необхідно перш за все чітко визначити предмет філософії взагалі, для чого важливе звернення до фундаментальних філософських концепцій (Г. Гегель, Б. Спіноза, І. Кант, М. Гайдеггер). У доповіді було наголошено на надзвичайних можливостях застосування діалектичного методу для визначення сутності права та обґрунтування актуальності проблематики природного права.

У тривалій полеміці щодо всіх означених вище проблем учасники “круглого столу” висловили чимало міркувань та зауважень. Особливу увагу вони привернули проблемам визначення тенденцій світових філософсько-правових досліджень, співвідношення права та релігії, актуальних питань юридичної антропології та загальної методології права, ролі права у вирішенні проблеми тероризму тощо. На завершення плідної роботи “круглого столу” «Актуальні проблеми філософії права» її учасники висловили побажання зробити цей форум достатньо регулярним та домовились про розвиток інших форм подальшої співпраці з метою розвитку філософсько-правової думки в Україні. Логічним наслідком проведення круглого столу стане видання його матеріалів у найближчому випуску наукового журналу «Юридичний вісник».

*Матеріали підготував відповідальний секретар “круглого столу” «Актуальні проблеми філософії права», асистент кафедри філософії Одеської національної юридичної академії **Фальковський А. О.***